

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра теорії та практики перекладу з романських мов імені Миколи Зерова

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ ФРАНКОМОВНОГО
ФАНТАСТИЧНОГО РОМАНУ БЕРНАРА ВЕРБЕРА «СКРИНЯ
ПАНДОРИ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу бакалаврату
освітньої програми *«Переклад
з французької та з англійської мов»*
спеціальність – *035 Філологія*
Вікторія Іванівна ТОКАР

Науковий керівник:
асист. Світлана ЗУБЦОВА

Рецензент:
к.філол.н., доц. Тетяна КАЧАНОВСЬКА

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри теорії та практики перекладу

романських мов імені Миколи Зерова

протокол № ___ від « ___ » _____ 2025 року

завідувач кафедри _____

д.філол.н., проф. Ірина СМУЩИНСЬКА

КИЇВ
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ АНАЛІЗУ РЕАЛІЙ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ	7
1.1. Теоретичні підходи до перекладу художніх творів у жанрі фантастики ...	7
1.2. Мовні реалії як відображення унікальних особливостей національної культури	11
1.3. Способи відтворення реалій у перекладі	15
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РЕАЛІЙ РОМАНУ БЕРНАРА ВЕРБЕРА «СКРИНЯ ПАНДОРИ»	20
2.1. Особливості першотвору та авторського стилю Бернара Вербера	20
2.2. Аналіз та типологія реалій в романі «Скриня Пандори»	27
2.3. Способи відтворення реалій першотвору в українському перекладі.....	34
Висновки до другого розділу	41
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	49
RÉSUMÉ	50

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційну роботу бакалавра присвячено аналізу особливостей відтворення реалій франкомовного фантастичного роману Бернара Вербера *La Boîte de Pandore* («Скрина Пандори») в українському перекладі. Актуальність дослідження зумовлена потребою вивчення та вдосконалення ефективних способів передачі смислової та культурної насиченості художнього тексту, зокрема його історичних, етнокультурних і міфологічних елементів.

Метою дослідження є комплексний перекладознавчий аналіз реалій у франкомовному романі *La Boîte de Pandore* та способів їх відтворення в перекладі українською мовою.

Об'єкт дослідження — реалії роману Бернара Вербера «*La Boîte de Pandore*» та українського перекладу «Скрина Пандори», здійсненого Соломією Мартинович і Тетяною Дитиною.

Предметом дослідження є способи відтворення реалій в українському перекладі.

Для досягнення поставленої мети застосовано описовий і зіставний методи, метод частотного аналізу та метод лексико-семантичного аналізу. У теоретичній частині розглянуто особливості художнього перекладу фантастики, поняття «реалія» та основні класифікації реалій. Особливу увагу приділено перекладацьким трансформаціям, що застосовуються для передачі культурно специфічних одиниць.

У практичній частині проаналізовано стиль письма Бернара Вербера, відібрано та класифіковано приклади реалій з тексту роману, визначено особливості, частотність їх використання та типові прийоми досліджуваного перекладу. Досліджено найпоширеніші та найрідкісніші випадки використання різних типів реалій і перекладацьких трансформацій на прикладі обраної пари мов, наведено деякі альтернативні перекладацькі рішення.

Отримані результати поглиблюють емпіричну базу часткової теорії перекладу у франко-українській мовній парі.

Ключові слова: художній переклад, фантастичний роман, реалія, перекладацькі трансформації, класифікація.

ABSTRACT

This bachelor's thesis focuses on the analysis of the specific features of translating culturally specific elements (realia) in Bernard Werber's French-language fiction novel *La Boîte de Pandore (Pandora's Box)* into Ukrainian. The relevance of the research lies in the need to research and improve effective strategies for conveying the semantic and cultural richness of fictional texts, particularly those containing historical, ethnocultural, and mythological components.

The aim of the study is to conduct a comprehensive translation analysis of realia in the French-language novel *La Boîte de Pandore* and to identify the strategies applied to render them into Ukrainian.

The object of this research is the set of culturally specific elements found in Bernard Werber's novel *La Boîte de Pandore* and in its Ukrainian translation *Скрина Пандори (Pandora's Box)*, produced by Solomiia MARTYNOVYCH and Tetiana DYTUNA.

The subject of the study is the methods of rendering realia in the Ukrainian translation.

To achieve the research aim, we used descriptive and comparative methods, frequency analysis, and the method of lexical and semantic analysis.

The theoretical part of the study presents an overview of the phenomenon of literary translation, explores the notion of 'realia', and outlines the main existing classifications. Particular attention is paid to translation strategies used for rendering culture-bound elements.

In the practical part, we analysed Bernard Werber's stylistic features, compiled and classified examples of culturally specific elements from the novel, examined their distribution and frequency along with the most commonly used translation strategies. We also proposed alternative translation solutions and analysed both the most frequent and the rarest occurrences of realia.

The results of our study contribute to the empirical basis of partial translation theory within the French - Ukrainian language pair.

Keywords: *literary translation, fiction, realia, translation transformations, classification.*

ВСТУП

У добу глобалізації художній переклад має особливе значення як засіб міжкультурної комунікації. Особливо це стосується фантастики, яка є носієм культурно специфічних одиниць і поєднує елементи філософських концептів, наукових уявлень, міфологічних світів, символічних образів та реалій.

Тож, у центрі нашої уваги — роман у жанрі фантастики, переклад якого вимагає не лише володіння мовними засобами, а й глибокого розуміння вигаданого художнього та культурного контексту. Відтак перед перекладачем постає подвійне завдання: з одного боку — точно передати зміст мовних структур, а з іншого — зберегти емоційне забарвлення, образність і художню цілісність оригіналу.

Необхідність пошуку, дослідження та удосконалення ефективних способів передачі смислової, емоційної та культурної насиченості фантастики, з її історичними, етнокультурними та міфологічними елементами, визначає **актуальність** цього дослідження.

Метою дослідження є комплексний аналіз реалій у франкомовному романі «*La Boîte de Pandore*» («Скриня Пандори») Бернара Вербера та способів їх відтворення в українському перекладі.

З огляду на мету дослідження, ми виокремили основні **завдання дослідження**:

- з'ясувати особливості художнього стилю, зокрема жанру фантастики;
- окреслити характерні риси стилю Бернара Вербера та їх відтворення в українському перекладі;
- відібрати приклади реалій з тексту роману відповідно до визначених класифікаційних критеріїв;
- типологізувати реалії, виявлені в романі, проаналізувати їх функціональну роль у творі;
- визначити перекладацькі трансформації, які використовуються для відтворення реалій; дослідити альтернативні варіанти перекладу для подальшого аналізу.

Об'єктом дослідження є реалії в романі Бернара Вербера « *La Boîte de Pandore* » та українському перекладі «*Скриня Пандори*», здійсненому Соломією Мартинович і Тетяною Дитиною.

Предметом дослідження є способи відтворення реалій в українському перекладі.

Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс **методів** дослідження, зокрема: описовий метод — для аналізу лексичних одиниць, зіставний — для порівняння оригіналу та перекладу, метод суцільної вибірки — для добору прикладів з тексту, метод лексико-семантичного аналізу, а також частотний аналіз — для виявлення найбільш уживаних перекладацьких стратегій.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять роботи перекладознавців Р. Зорівчак, Г. Влахова та С. Флоріна, які досліджували природу реалій та їх класифікацію, та інших провідних мовознавців, які зробили значний внесок у розвиток теорії художнього перекладу та аналізу реалій.

Наукова новизна роботи полягає в проведенні перекладознавчого дослідження відтворення реалій франкомовного роману в українському перекладі, що дозволило сформувати унікальний корпус прикладів та збагатити емпіричну базу часткової теорії перекладу для вибраної пари мов.

Практичне значення полягає в можливості використання результатів дослідження для підготовки навчального матеріалу, а також вдосконалення практики перекладу художніх творів, зокрема в жанрі фантастики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ АНАЛІЗУ РЕАЛІЙ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

1.1. Теоретичні підходи до перекладу художніх творів у жанрі фантастики: особливості та виклики

Художній переклад — це особливий вид перекладу, оскільки його мета — не просто точно відтворити зміст, а передати емоційне забарвлення, образи та думки [Боса 2016, с. 7]. Як зауважує професор О. П. Гончаренко, переклад художньої літератури — це поєднання природного хисту й великої праці. Це вміння, яке закладене всередині, але потребує постійного вдосконалення. Перекладач ніби творець, який із чужих слів створює власне мистецтво [Фоміна 2015, с. 11].

Художній стиль є функціональним різновидом мовлення, основним призначенням якого є естетичний вплив на читача. Він створює художній образ, передає емоції автора, формує погляди та світосприйняття реципієнта [Братусь 2021, с. 17]. Його функції взаємопов'язані: естетична сприяє сприйняттю твору як мистецького явища, експресивна виражає ставлення автора, а сугестивна формує світогляд і суспільні настрої. Крім цього, художній стиль виконує пізнавальну функцію, відтворюючи історичні, культурні та соціальні реалії [Безугла 2020, с. 9].

Відомо, що стиль є невід'ємною рисою літературного твору, яка передає авторське світосприйняття та індивідуальне бачення дійсності, а також його емоційний стан на момент написання. У сфері перекладу художніх текстів питання відтворення стилю оригіналу залишається дискусійним. Одні фахівці наполягають на необхідності збереження авторського стилю, тоді як інші вважають, що переклад має відображати стиль самого перекладача [Song 2003].

Проблема художнього перекладу полягає у співвідношенні контексту автора та контексту перекладача. На нього впливають не лише об'єктивні чинники, а й суб'єктивні аспекти. З огляду на те, що форма й зміст художнього

твору утворюють нерозривну єдність, головним завданням перекладу є її збереження. Перекладач має не лише точно передати ідеї автора, а й відтворити їхнє художнє втілення, зберігаючи образність оригіналу [Фоміна 2015, с. 38]. Тому особливу увагу приділяють семантиці та стилістиці твору. Усі ключові елементи оригіналу та їхня цілісність мають бути максимально відтворені. Таким чином, важливим є збереження форми, змісту, структури та естетичного впливу тексту [Ніколаєва 2018, с. 122].

Згідно з дослідженнями українського перекладознавця О. І. Чередниченка, кінцевою метою перекладу є адаптація його початкової норми до вимог нової, тобто цільової культури. При цьому, такий перехід не виключає трансформації певних норм цієї культури. Важливо те, що такий механізм зміни слід розглядати не як деструктивний процес, а як збагачення вторинної культури [Чередниченко 2007, с. 173].

Основні труднощі перекладу художнього тексту зумовлені багатством засобів вираження, стилістичними прийомами, емоційним забарвленням, а також наявністю архаїзмів та застарілих висловів [Мельник 2013, с. 420]. Серед найпоширеніших проблем варто виділити неможливість дослівного перекладу та відсутність абсолютно ідентичних інтерпретацій одного твору. Важливим є також уміння працювати з фразеологічними одиницями, що вимагає глибокого знання мови оригіналу та широкого словникового запасу. Окрему складність становить переклад гумору й сатири, оскільки комічні елементи, які є доречними в одній мові, можуть втратити свою виразність або навіть стати недоречними в іншій. Також важливою складовою є передача культурного контексту та історичної епохи, коли було створено твір. Для цього перекладач має постійно розширювати свій світогляд, оскільки відтворення певної епохи вимагає глибокого розуміння її особливостей та відповідного відображення в перекладі [Пушик 2022, с. 209].

Серед різноманіття літературних жанрів особливе місце посідає фантастика. За визначенням *Encyclopaedia Britannica*, це жанр уявної художньої літератури, вплив якого ґрунтується на химерності створеного світу (наприклад,

інших реальностей або епох) та незвичайності персонажів (як-от надприродних істот) [Encyclopædia Britannica].

Жанр фантастики, що виник в умовах зміни культурних, наукових та технологічних парадигм, протягом своєї історії зазнав значних трансформацій [Паранюк 2019, с. 43]. На першому або ранішньому етапі (до XIX століття) фантастика була тісно пов'язана з міфологічними уявленнями, релігійними концепціями та фольклорними мотивами. У цей період твори часто містили елементи надприродного. З переходом до XIX століття фантастика поступово зміщує акценти на наукові досягнення та технологічний прогрес. Відкриття в галузі науки й техніки починають формувати нові сюжетні лінії, де центральними стають ідеї можливих майбутніх відкриттів та їхніх наслідків для суспільства. Цей період позначався зміною жанрових орієнтирів, де фантастика почала активно інтегрувати наукові концепти [Веб-сайт: Що таке? 2023]. Видатними представниками цього напрямку стали Жюль Верн і Герберт Веллс, які не лише популяризували наукову фантастику, але й сформували її як окремий жанр літератури [Derbyshire 2006]. Уже з початку XX століття фантастика переживає період розквіту, ставши однією з найвпливовіших форм літератури. Тепер жанр охоплює різноманітні теми: від подорожей в космосі та альтернативних історій до постапокаліпсису та контактів з інопланетними цивілізаціями [Веб-сайт: Що таке? 2023].

Переклад фантастики є складним процесом, що вимагає не лише мовної точності, а й збереження авторського задуму та атмосфери твору. Ефективний метод перекладу передбачає поетапне адаптування тексту, глибокий аналіз його значень і створення максимально точного відповідника в цільовій мові. Крім того, важливо враховувати комунікативний зв'язок між автором і читачем [Рошукіна 2020, с. 17]. З огляду на такі особливості перед перекладачем постають певні виклики під час перекладу фантастики.

Культурна адаптація. У перекладі вона здійснюється через доместикацію або одомашнення (наближення тексту до цільової культури) або форенізацію (збереження іншомовних елементів) [Гетьман 2010, с. 13]. Ці поняття були

запропоновані американським теоретиком перекладу Лоуренсом Венуті. За висновками перекладача, у фантастичній літературі зазвичай переважає форенізація, оскільки вигадані світи є незнайомими як для читачів першотвору, так і для читачів перекладу. Ключовим є збереження саме внутрішньої логіки твору, що дозволяє сприймати його як єдину реальність.

Передача тону та регістру. Кліффорд Лендерс підкреслює, що здатність розпізнавати тон є однією з найцінніших навичок перекладача, оскільки вона допомагає точно передавати гумор, іронію та емоційний зміст [Zilio 2022, с. 30].

Переклад неологізмів. Неологізми — це нові слова чи звороти, створені для позначення нових понять або предметів. Вони, з одного боку, є показником авторського стилю, а з іншого — формують мовну картину вигаданого світу, відображаючи механізми адаптації людини до нової реальності [Александрук 2010, с. 470]. Неологізми можуть утворюватися за моделями вже наявних слів через різні словотворчі процеси: афіксацію, конверсію, абрєвіацію, компрєсію, основоскладання та інші механізми мовної еволюції [Zilio 2022, с. 30].

Реалії. Реалія — це мовна одиниця, що позначає предмети, явища або поняття, характерні для певної культури, народу чи історичного періоду. Основна складність у її перекладі полягає у відсутності прямого еквівалента в мові перекладу через відсутність відповідного референта. На думку Р. Зорівчак, реалія в художньому творі є важливим стилетворчим засобом, що допомагає відтворити національний колорит [Зорівчак 1989, с. 85].

Отже, художній переклад — це не просто передача змісту, а відтворення стилю і культурного контексту першотвору. Він вимагає поєднання природного таланту і наполегливої праці перекладача. Найбільші труднощі виникають при перекладі неологізмів, фразеологізмів, гумору та культурних реалій, що потребує глибокого знання мови і творчого підходу.

1.2. Мовні реалії як відображення унікальних особливостей національної культури

Для створення якісного перекладу, варто сприймати мову не лише як лінгвістичне явище, але і як частину культури. Мова — це не просто засіб спілкування, а ключовий елемент культурного простору, який відображає особливості світогляду, поведінки й духовного надбання носіїв. Саме тому перекладач повинен мати глибокі фонові знання про історичні події, творчість автора та обставини, в яких був створений текст [Іванілова 2018, с. 72]. Німецький філолог В. фон Гумбольдт одним із перших звернувся до питання взаємодії мови та культури, заклавши основи для подальших досліджень у цій галузі. Мовознавець вважав, що кожна культура має унікальний національний характер, який знаходить своє вираження через мову [Білецька 2015, с. 7].

Відомо, що між лексичними одиницями різних мов нерідко спостерігається відсутність прямих відповідників. Окремі слова чи словосполучення, які не мають ані повного, ані часткового еквівалента в іншій мові, формують так звану безеквівалентну лексику [Чернікова 2011, с. 172]. На думку С. І. Влахова і С. П. Флоріна до безеквівалентної лексики належать реалії, терміни, вигуки, скорочення, звертання та фразеологізми [Гетьман 2010, с. 118]. Безеквівалентну лексику поділяють на дві основні категорії [Чернікова 2011, с. 172]:

1. **Власні назви** — це імена людей (*Édith Piaf*), географічні топоніми (*Seine*), назви різноманітних організацій та установ (*Restos du Cœur*), засобів масової інформації (*Le Monde*) тощо [Newmark 1988, с. 32].
2. **Слова-реалії** — лексеми, що позначають об'єкти, явища чи ситуації, не властиві іншим культурам і відсутні в їхньому повсякденному житті (*bistro, boudoir, apéritif (apéro)*). До цієї групи належать слова, що відображають специфіку побуту, матеріальної чи духовної культури певного народу [Irfan 2021, с. 340].

Термін «реалія» походить від латинського іменника *res, rei*, що означає «рід», «факт» чи «подія». Припускають, що латинське слово *realis* було утворене від

res через прикметниковий суфікс *-al-*, однак у найбільшому словнику латинської мови, *Totius Latinitatis Lexicon*, слово «*realis*» не було навіть зареєстрованим. Згідно з оксфордським словником *A Glossary of Later Latin to 600 A.D.*, це слово вперше було використане римським філософом Г. М. Вікторінусом у IV столітті н.е. в праці про Цицерона.

У сфері українського перекладознавства термін «реалія» з'явився вперше в роботах українського перекладознавця О. Кундзича. У своєму дослідженні «*Перекладацька мисль і перекладацький недомисел*» (1954) письменник акцентував на труднощах, які виникають під час перекладу реалій [Чернікова 2011, с. 172].

Важливий внесок у дослідження перекладу реалій в українському контексті зробив також перекладознавець В. Коптілов. У своїх дослідженнях він наголошує на важливості міжмовного аналізу при перекладі реалій [Забродська, 2021, с. 20]. Крім того, у праці «*Актуальні питання українського художнього перекладу*» В. Коптілов пропонує детальне визначення реалій як «*слів, що позначають предмети та явища, невідомі мові перекладу*» [Чернікова 2011, с. 172].

Проте питання безеквівалентної лексики розглядається й сучасними дослідниками, зокрема, І. В. Корунцем, Т. І. Казаковою, О. П. Матузковою, О. В. Ребриєм тощо [Матузкова 2018, с. 100].

Однією з провідних дослідниць у галузі українського перекладознавства є Р. П. Зорівчак, яка у своїх працях приділяла особливу увагу проблемі передачі культурно маркованих елементів — реалій [Подорожна 2014, с. 271]. На думку мовознавиці, під реалією слід розуміти «*моно- і полілексемну одиницю, основне лексичне значення якої вміщує традиційно закріплений за нею комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача*» [Зорівчак 1989, с. 70]. З огляду на таке визначення, Р. П. Зорівчак запропонувала класифікацію реалій:

1) В історико-семантичному плані:

- **власне реалії** (за наявності референта, що існує в теперішньому часі), наприклад, *province, baccalauréat, bistro, Moulin Rouge, Prix Goncourt, трембіта, вертеп, кутя*;
- **історичні реалії** (референти, що вийшли з ужитку й стали частиною минулого). Наприклад, *Régime de Vichy, les Trente Glorieuses, гетьман, козак, Руїна, УНР, ГУЛАГ*) [Кіяниця 2017, с.273];

2) У структурному плані:

- **реалії-одночлени** (*concours, gendarmerie, rentrée, вишиванка, кобзар, коляда*);
- **реалії-полічлени** (*Code Napoléon, gilets jaunes, Grand Siècle, Правий сектор, Червона рута*);
- **реалії-фразеологізми** (*mettre les pieds dans le plat, appeler un chat un chat, вивести на чисту воду*) [Зорівчак 1989, с.71].

Окрім перекладознавиці Р. Зорівчак, питання класифікації реалій також активно досліджували С. Влахов і С. Флорін у праці «*Неперекладне в перекладі*». Болгарські перекладознавці запропонували розширену класифікацію, яка включає три основні поділи — предметний, місцевий, часовий [Тахраві 2020, с. 233]:

1) Предметний поділ:

- **географічні реалії**. До цієї групи належать лексичні одиниці, які позначають назви дерев, рослин, тварин і птахів, притаманних певному регіону, й водночас відображають національно-культурну специфіку цього середовища (*Jura, bassin parisien, Rhône, Донбас, Бессарабія, Причорномор'я*) [Щербина 2022, с. 290];
- **етнографічні реалії**. Реалії цього типу позначають елементи побуту, одягу, житла, традицій і культури певного народу. Вони системно використовуються в художніх творах для передачі національного колориту та відтворення особливостей життя персонажів (*béret, macaron, вареники, трембіта*) [Дяченко 2022, с. 145];

- суспільно-політичні реалії — це лексичні одиниці, що позначають явища, інститути, посади, органи влади та політичні події, характерні для певної країни чи історичного періоду (*Sénat, Rassemblement National, Верховна Рада, Майдан, Революція Гідності*) [Щербина 2022, с. 290];

2) Місцевий поділ:

- внутрішньомовні реалії (*Tour de France, département, Marais, кобза, гонак, тризуб*);
- міжмовні реалії (*TGV, pétanque, писанки, самогонка, Карпати*).

3) Часовий поділ:

- сучасні реалії (*apéritif, cassoulet, café-philosophie, орки*);
- історичні реалії (*Capétiens, guerres de religion, siège de Paris*) [Ткаченко 2015, с.69].

Отже, для здійснення якісного перекладу мову варто розглядати як невід’ємну складову культурного надбання народу. У цьому контексті важливого значення набуває переклад реалій — лексичних одиниць, які позначають унікальні культурні та історичні явища. Реалії класифікують за історико-семантичним принципом на власне реалії та історичні, за структурою — на реалії-одночлени, реалії-полічлени та реалії-фразеологізми. Крім того, існують предметний, місцевий і часовий поділи.

1.3. Шляхи відтворення культурних реалій у перекладі

Українські дослідники Р. П. Зорівчак, В. О. Дмитренко, О. А. Кальніченко звертають особливу увагу на складності перекладу реалій, що зумовлена відсутністю повноцінних відповідників у мові перекладу. Вони наголошують, що реалії є елементами безеквівалентної лексики, оскільки позначають предмети та явища, властиві лише певній національній культурі [Щербина 2022, с. 289].

Сформулювати точний перелік способів перекладу реалій складно через їх лексичну та контекстуальну варіативність. Часто реалії не мають словникових відповідників, що змушує перекладача застосовувати різні прийоми. До найуживаніших способів перекладу реалій належать: транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад, використання функціонального аналога [Драбов 2015, с. 177].

Транскрипція — це спосіб відтворення іншомовних слів у мові перекладу шляхом передачі їх звукової форми засобами фонетичної системи мови перекладу. Основною метою транскрипції є забезпечення максимально точного відображення оригінального звучання, зберігаючи при цьому впізнаваність та автентичність іншомовного елемента. Цей прийом найчастіше застосовується для перекладу власних назв, антропонімів, топонімів, а також культурних понять, які не мають усталених відповідників у мові перекладу, наприклад, *Montpellier* – Монпельє, *Richelieu* – Рішельє, *Le Monde* – Ле Монд, *L'Oréal* – Лореаль, *baguette* – багет [Голованова 2014, с.1].

Ще одним перекладацьким прийомом є **транслітерація**, що полягає в буквеному відтворенні іншомовної одиниці засобами абетки мови перекладу. Транслітерація, як і транскрипція, активно застосовується при перекладі власних назв, етнізмів, топонімів, назв установ, підприємств тощо. Наприклад, *Victor Hugo* – Віктор Гюго, *Скоропадський* – *Skoropadskyi* [Бараненкова 2014, с. 7].

Калькування — це перекладацький прийом, при якому слово або фраза з іншої мови передається через дослівний переклад його частин. Крім того, дослідниця Р. Зорівчак пропонує ґрунтовне пояснення цього перекладацького

прийому у своїх наукових працях: «Що ж до кальок, то це слова й вислови, утворені автоматично через механічний переклад, за зразком інших висловів, узятих з іноземної мови [Зорівчак 1983, с. 82]». Наприклад, *mettre les points sur les i* – розставити крапки над *i*, *brillant* – блискучий, *ne pas dans son assiette* – не у своїй тарілці, *avalier la pilule* — проковтнути гірку пігулку.

Калькування не завжди передбачає повний переклад. Як зазначає дослідниця проф. І. В. Смущинська у своєму дослідженні, нерідко лише частина складного слова чи словосполучення перекладається дослівно, тоді як решта залишається в оригінальному звучанні. Такий вид називається **напівкалькою**. Наприклад, французьке слово «*anticorps*» переклали українською «антитіло» (*де «анти-» збережено, а «corps» перекладено*). Або ж англійське «*top level*» перекладено французькою «*top niveau*» [Смущинська 2014, с. 350].

Ще одним засобом відтворення реалій в перекладі є **описовий переклад**, що передбачає передання значення іншомовної одиниці шляхом пояснення її змісту або культурної специфіки [Драбов 2015, с. 178]. Цей прийом використовується, коли в мові перекладу немає точного відповідника, а збереження змісту та розуміння для читача є важливими. Так, французьке слово «*concours*» не слід перекладати буквально як конкурс, оскільки цей термін позначає процедуру конкурсного відбору, що включає складання іспитів для вступу до престижних вищих навчальних закладів або на державну службу в Франції [Larousse].

Останнім у класифікації виділяють переклад за допомогою використання **ситуативного відповідника**, тобто функціонального аналога. Цей метод полягає в заміні реалії мови оригіналу на таку, що є притаманною мові перекладу та функціонує у відповідному культурному контексті. У французько-українському перекладі ситуативні відповідники застосовуються під час відтворення власних назв, коли в українській мові вже існує усталена традиція їхнього відтворення. Наприклад, *Ulisse* – *Одісей*, *Robin des Bois* – *Робін Гуд*, *Charlemagne* – *Карл Великий* [Сірошан 2020, с. 36].

Отже, складність перекладу реалій зумовлена їх культурною специфікою. Для адекватного відтворення таких одиниць перекладачі використовують різні стратегії — транскрипцію, транслітерацію, калькування, описовий переклад і функціональний відповідник.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши наукові роботи, ми можемо зробити висновок, що художній переклад є складним і багатограним процесом. Його основне завдання полягає не лише в адекватному створенні змісту, але й у збереженні художнього стилю, естетичного впливу, емоційного наповнення та авторської інтенції. Особливої майстерності вимагає робота з такими елементами, як реалії, оскільки вони створюють унікальний колорит та впливають на читача.

Одним із жанрів художньої літератури є фантастика. Її поява та розвиток тісно пов'язані з еволюцією культурних, наукових і технічних уявлень людства. Якщо в давнину цей жанр базувався переважно на міфологічних образах, релігійних віруваннях і фольклорних мотивах, то з розвитком цивілізації, особливо в епоху індустріалізації та наукових відкриттів, фантастика почала тяжіти до тем, пов'язаних із науковим прогресом та технологіями майбутнього.

Особливості фантастики часто становлять виклик для перекладача. Насамперед ідеться про необхідність культурної адаптації, адже події часто розгортаються у вигаданих світах або в реаліях, далеких від культури цільової аудиторії.

У перекладознавстві реалії належать до безеквівалентної лексики, тобто таких одиниць, що не мають точних лексичних відповідників через відсутність денотативного чи конотативного аналога. Саме тому переклад реалій становить окрему проблему, що виходить за межі звичайної лексичної трансформації: перекладач має зберегти не лише денотативне значення, але й етнокультурне забарвлення та емоційну стилістику.

Дослідження п'яти перекладацьких стратегій показує, що кожна з них має свої переваги та недоліки. Транскрипція дозволяє зберегти звучання оригінальної назви, а транслітерація — написання, проте вони часто не передають значення слова, що ускладнює сприйняття для українського читача. Калькування дозволяє зберегти структурну форму оригіналу, проте може звучати неприродно в українському контексті. Описовий переклад, навпаки, сприяє повнішій змістовій передачі, однак втрачає лаконічність. Що стосується

використання функціонального відповідника, то він забезпечує комунікативну відповідність, однак може нівелювати культурну специфіку оригіналу. Таким чином, успішний переклад реалій потребує гнучкого підходу та виваженого поєднання різних стратегій залежно від контексту.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ БЕРНАРА ВЕРБЕРА «СКРИНЯ ПАНДОРИ»: РЕАЛІЇ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

2.1. Особливості роману як відображення авторської манери письма

Проаналізувавши наукові джерела та літературознавчі праці в теоретичній частині роботи, ми переконалися, що творчість Бернара Вербера є особливою не лише для франкомовних країн, але й для широкої міжнародної аудиторії, адже його твори вирізняються синтезом наукових концепцій, філософських роздумів та реальних фактів [Demchenko 2021, с. 265]. Роман *«Скрина Пандори»* є прикладом авторської манери Вербера, яка проявляється через специфічну будову сюжету, системне використання наукового матеріалу та звернення до фундаментальних тем — еволюції, смерті та походження людства [Éole].

У своєму романі *«Скрина Пандори»* письменник системно використовує різні наукові факти, які вводить у сюжет [Rupertі 2015, с. 61]. Проте слід пам'ятати, що Бернар Вербер не є науковцем, а радше творцем, який використовує наукові теорії та факти, які створюють певний вплив на читача [E-writers]. Цю особливість його письма можна пояснити тим, що Бернар Вербер здобув освіту в галузі кримінології та журналістики. Саме ця діяльність сформувала його інтерес до наукової тематики, що згодом знайшло відображення у його літературній творчості [Éole]. Звернімо увагу на такі приклади:

Приклад 1:

<i>Il a fallu qu'un animal arrive à sortir de l'eau pour marcher sur la terre ferme. Le Tiktaalik a été le premier poisson à se hisser sur terre en s'aidant de ses nageoires [Werber 2018, c. 159].</i>	<i>Живі створіння мусили вийти з води, щоб ходити по твердій землі. Тіктаалік – перший вид риб, якому це вдалося за допомогою плавників [Вербер 2019, с. 125].</i>
--	--

Автор показує, що все у світі взаємопов’язане, і навіть найменший крок, як вихід Тіктаалік (*Tiktaalik*) на сушу, може мати глобальні наслідки — зокрема, стати початком еволюції людини.

Ми проаналізували, що у своєму романі письменник неодноразово звертається до тем еволюції, смерті, походження людства та взаємодії між видами, які є центральними в його творчості [Techno-science.net.]. Звернімо увагу на наступний приклад, у якому Бернар Вербер говорить про космологічну теорію Великого вибуху:

Приклад 2:

<i>Il a fallu que le Big Bang crée l'explosion originelle. Qu'il se déploie dans le vide sidéral pour former l'univers visible [Werber 2018, c. 160].</i>	<i>Треба було, щоб «Великий бах» спровокував первинний вибух. Щоб він поширився в зоряній порожнечі і створив видимий Всесвіт [Вербер 2019, с. 125].</i>
---	--

Ще однією ознакою індивідуального стилю Бернара Вербера є системне використання документально підтверджених історичних фактів. Зокрема, характерним є звернення автора до точних дат, чисел і подій [Éole].

Приклад 3:

<i>Je peux même vous donner le chiffre exact : nos 5 310 canons ont déjà tiré cinq millions d'obus de petit calibre et un million et demi de gros calibre [Werber 2018, c. 16].</i>	<i>Я можу навіть назвати точні цифри: з наших 5 310 гармат вже вистрелило п'ять мільйонів снарядів малого калібру і півтора мільйона снарядів великого калібру [Вербер 2019, с. 12].</i>
---	--

Значний вплив на стиль автора справили твори Жуля Верна — одного з основоположників наукової фантастики, оскільки обидва автори поєднують наукові ідеї з художнім вимислом [Derbyshire, 2006]. Порівняймо як два різні автори використовують наукові факти у своїх творах.

Приклад 4 (Бернар Вербер «Скриня Пандори»):

<i>On appelle cela PTS pour post traumatic syndrom. Les psychologues américains ont commencé à étudier le phénomène chez les rescapés des camps de concentration [Werber 2018, c. 97].</i>	<i>Це називається ПТС — посттравматичний синдром. Американські психологи почали вивчати цей феномен на вцілілих у концентраційних таборах [Вербер 2019, с. 77].</i>
--	---

Приклад 5 (Жуль Верн «20 000 льє під водою»):

<i>Les uns vous sont connus, tels que le thermomètre qui donne la température intérieure du Nautilus ; le baromètre, qui pèse le poids de l'air et prédit les changements de temps ; l'hygromètre, qui marque le degré de sécheresse de l'atmosphère [Verne].</i>	<i>Ось термометр для виміру температури повітря на "Наутилусі"; барометр — прилад, що визначає атмосферний тиск, завдяки цьому ми маємо можливість передбачати зміну погоди; гігрометр — один із приладів для виміру ступеня вологості в атмосфері [Верн 2010, с. 63].</i>
---	--

Звернімо увагу також на наступний приклад, у якому Бернар Вербер посилається на реальні опитування, щоб надати достовірну інформацію читачами щодо принципів роботи людської свідомості.

Приклад 6:

<i>34 % étaient prêts à jurer qu'elle s'était réellement produite... 60 % des personnes testées se rappelaient avoir serré la main de Bugs Bunny à Disneyland... [Werber 2018, с. 52].</i>	<i>34 % були готові запрягтися, що це сталося насправді... 60 % осіб згадували, як тисли руку Багзу Банні в Діснейленді... [Вербер 2019, с. 41].</i>
--	--

З огляду на те, що в романі Бернар Вербер досліджує витoki людської поведінки, звернення до історичних подій дозволяє йому показати вплив минулого на формування свідомості народу. Саме тому ми неодноразово спостерігали описи битв, політичних подій, громадських постатей.

Приклад 7:

<p><i>Azincourt, 1415. Nous sommes pendant la guerre de Cent Ans. Henri V, roi d'Angleterre, débarque en Normandie et remonte vers le nord, pour revendiquer le trône. (...) Bilan : 6 000 morts et 2 000 prisonniers côté français contre 600 morts côté anglais [Werber 2018, c. 274].</i></p>	<p><i>Азенкур, 1415 рік. Ми перенеслись у часи Столітньої війни. Король Англії Генріх V висаджується у нормандії та піднімається на північ, щоби пред'явити права на трон. (...) Підсумок: 6000 вбитих та 2000 полонених із французької сторони та 600 убитих з англійської [Вербер 2019, с. 220].</i></p>
--	--

Приклад 8:

<p><i>En 1642, le Néerlandais Abel Tasman est le premier Européen à poser les pieds sur cette île située au sud de l'Australie. Suivront, en 1772, un Français (Marion-Dufresne), puis, en 1773, un Anglais (James Cook) [Werber 2018, c. 441].</i></p>	<p><i>Нідерландець Абель Тасман став першим європейцем, чия нога ступила у 1642 році на цей острів, розташований на південь від Австралії. За ним це зроблять француз Маріон дю Френ у 1772 році та англієць Джеймс Кук у 1773 [Вербер 2019, с. 350].</i></p>
---	---

Ми також помітили, що автор неодноразово згадує концепт «сновидіння» в романі. Сам Бернар Вербер підкреслює важливість цієї теми й зазначає, що його день розпочинається з фіксації сновидінь – письменник записує їх у блокнот, що часто стає джерелом натхнення для майбутніх творів [Techno-science.net.].

Приклад 9:

<p><i>Quant aux rêves, leur fonction est de récupérer des morceaux de mémoire qui ont été évacués par erreur et que</i></p>	<p><i>Що ж до снів, то їхнє завдання полягає у відновленні випадково видалених шматків пам'яті, які</i></p>
---	---

<i>l'inconscient considère nécessaire de conserver malgré tout [Werber 2018, c. 87].</i>	<i>підсвідомість попри все вважає за необхідне зберегти [Вербер 2019, с. 68].</i>
--	---

Окрему увагу автор приділяє міфологічному світу. У романі часто згадуються міфологічні персонажі, зокрема *Афродіта (Aphrodite)*, *Аполлон (Apollon)*, *Гермес (Hermès)* (див. приклад 10) та міфологічні місця, як-от частина потойбічного світу — *Простори Єлісія (Champs-Élysées)*, *гора Олімп (Mont Olympe)* та *ріка Лета (Léthé)* (див. приклад 11).

Приклад 10:

<i>Selon la mythologie grecque, la déesse de la nuit, Nyx, a engendré Hypnos, le dieu du sommeil (qui a donné le mot hypnose), et son frère jumeau Thanatos, le dieu de la mort (qui a donné les mots thanatopracteur ou thanatonaute) [Werber 2018, c. 31].</i>	<i>У міфах давньої Греції розповідається, що богиня ночі Нікс народила Гіпноса, бога сну (від нього походить слово “гіпноз”), та його брата Танатоса, бога смерті (від нього походять слова “танатопрактик” і “танатонавт”) [Вербер 2019, с. 25].</i>
--	---

Приклад 11:

<i>Après quoi elles passent par les Champs Élysées pour poursuivre leur route [Werber 2018, c. 31].</i>	<i>Тоді на простори Єлісія шлють нас [Вербер 2019, с. 25].</i>
---	--

Відомо, що твори Бернара Вербера відзначаються багатозначною символікою, що розкриває глибину його філософських пошуків. Він надає особливого значення зображенню тварин, таких як дельфіни, щури та мурахи, котрі в його працях часто постають як носії інтелекту [Techno-science.net.]. Ці

образи підкреслюють їхню суттєву роль у збереженні природного балансу та взаємодії різних форм життя. Наприклад, у романі «Скриня Пандори» слово «дельфін» згадується 51 раз.

Приклад 12:

<i>Il appelle par télépathie les <u>dauphins</u>, il jette les cordages à la mer, les dauphins les prennent dans leur bec et les tractent. Mais les dauphins ne sont pas à notre service, cela les distrait occasionnellement, sinon ils ont leur propre vie [Werber 2018, c. 177].</i>	<i>Потім із допомогою телепатії кличе <u>дельфінів</u>, кидає їм морські канати, ті хапають їх і тягнуть. Але дельфіни не служать нам, вони роблять це для розваги, а так у них власне життя [Вербер 2019, с. 139].</i>
---	---

Дослідивши оригінальний стиль автора, ми можемо стверджувати, що Бернар Вербер є письменником, який створює унікальний літературний простір, де поєднує наукові факти, міфологічні сюжети та філософські ідеї. Його франкомовний роман «Скриня Пандори» демонструє авторську здатність осмислювати складні теми, як-от еволюція, свідомість та походження людства, через призму художнього вимислу. Саме таке поєднання формує особливий стиль Вербера, який робить його творчість цікавою для міжнародної аудиторії.

2.2. Аналіз основних видів реалій в романі Бернара Вербера «Скриня Пандори»

З огляду на теоретичні засади дослідження, мову слід розглядати не лише як систему знаків, а як складову культурного коду певного народу. Будь-яка мова є віддзеркаленням народу: історичного досвіду, національних традицій та соціальних цінностей. Саме тому переклад першотвору вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовою, а й ґрунтовних фонових знань щодо культурно-історичного контексту, у межах якого функціонує текст оригіналу.

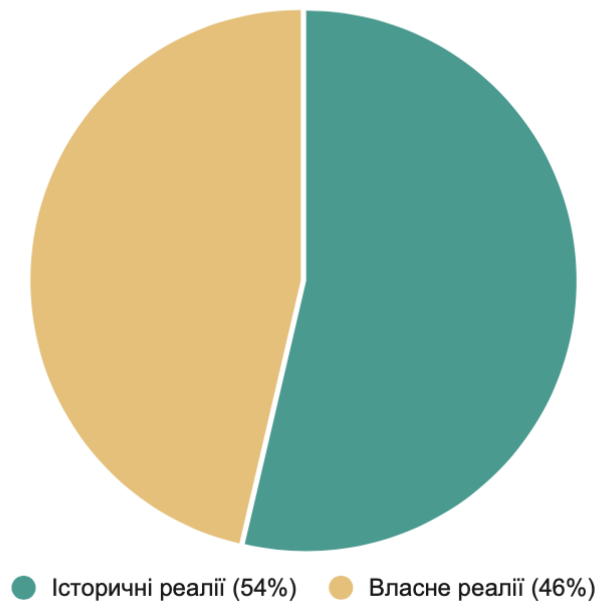
Відомо, що одним із ключових аспектів у дослідженні реалій є їх класифікація, яка дозволяє точніше визначити функції конкретних одиниць у тексті та вибрати відповідну стратегію перекладу. Тому Роман Бернара Вербера «Скриня Пандори» є показовим прикладом, оскільки вирізняється складною структурою та широким тематичним охопленням: автор звертається до теми пам'яті, індивідуального досвіду та історії людства, охоплюючи події з різних епох і культур. У зв'язку з цим текст насичений реаліями, які є характерні для певного культурного середовища.

В основу нашого дослідження покладено **180** реалій, відібраних методом суцільної вибірки з усього тексту роману Бернара Вербера «Скриня Пандори». Реалії визначалися відповідно до дефініцій, поданих у працях Р. Зорівчак [1989], С. Влахова і С. Флоріна [1980]. Класифікація виявлених реалій проводилася на основі типологій, запропонованих вищезазначеними дослідниками. Для забезпечення максимальної точності та повноти дослідження, ми проаналізували весь обсяг роману Бернара Вербера «Скриня Пандори». Такий підхід зумовлений унікальним стилем автора, який вирізняється непередбачуваністю сюжетних поворотів та стрімкою зміною локацій, серед яких події Першої світової війни, Стародавній Єгипет, міфічні світи, сучасна Франція тощо. Комплексне опрацювання всього корпусу тексту дозволило виявити типові закономірності у відтворенні лексико-семантичних особливостей реалій у перекладі та окреслити ефективні стратегії їхньої передачі.

У межах історико-семантичного підходу Р. Зорівчак поділяє реалії на два типи. До першого належать власне реалії, тобто мовні одиниці, що позначають об'єкти або явища, які реально існують у сучасному світі. До другого — історичні реалії, які стосуються предметів або понять, що належать до минулого. Проаналізувавши реалії історично-семантичного плану, ми визначили, що **власне реалії** складають **46%** від загальної кількості, а **історичні реалії** — **54%**. Перевага історичних реалій зумовлена тематичною спрямованістю тексту, оскільки автор звертається до історичної пам'яті, національного досвіду та соціокультурної спадщини Франції. До історичних реалій належать одиниці, що відображають важливі події та постаті, які залишили помітний слід в історії Франції та всього світу. Наприклад, Union Soviétique (*Радянський Союз*), Zincourt (*Зенкур*), guerre de 14–18 (*Перша світова війна*), Boches (*боші*), Shoah (*Шоа, також Голокост*), guerre de Vendée (*Вандейська війна*), Jeanne d'Arc (*Жанна д'Арк*).

Натомість власне реалії репрезентують культурні, соціальні, побутові або адміністративні особливості сьогодення Франції. Наприклад, station Charles-Michel (*станція Шарль Мішель*), choucroute (*шукрут — традиційна страва з Ельзасу*), burqa (*бурка — елемент одягу мусульман*), le père Noël (*Святий Миколай*), bac (*підсумковий іспит*), équipe de Paris (*Парі Сен-Жермен — спортивна команда*), arrondissement parisien (*округ Парижа*).

Історико-семантичний план

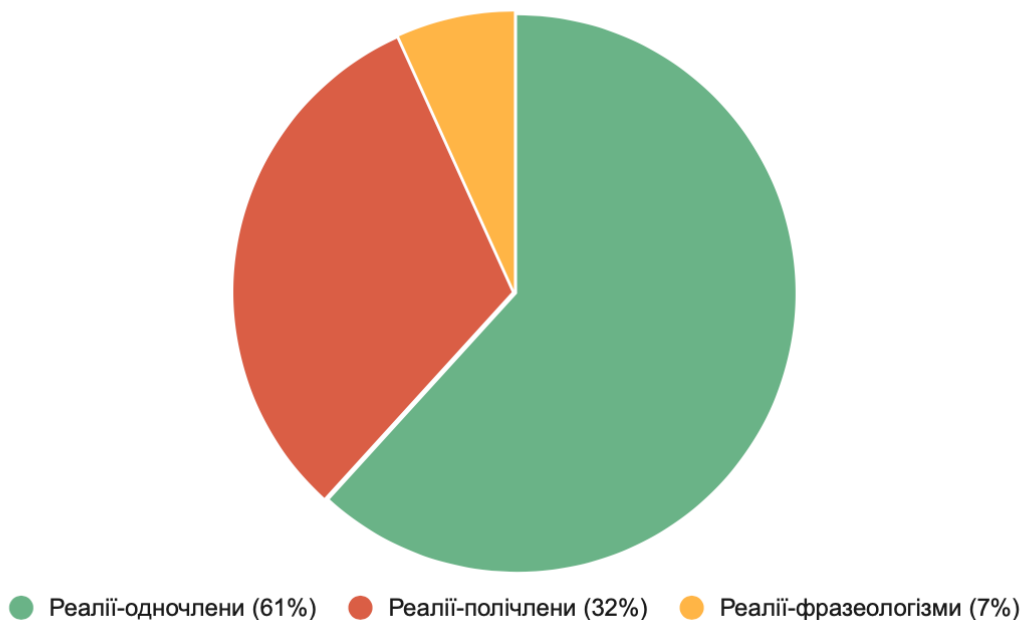

Малюнок 2.1. Реалії в історико-семантичному плані

Отже, переважання історичних реалій в тексті свідчить про те, що автор приділяє значну увагу подіям минулого та через згадки про війни, історичних постатей і значущі епізоди минулого він показує, як вони впливають на сучасну національну свідомість.

У процесі аналізу ми звернули увагу на різноманітність типів реалій, які можна поділити за їхньою структурною складністю. Ми встановили, що найбільшу частку становлять **реалії-одночлени** — **61%**. Вони охоплюють географічні назви (*Normandie, Versailles*), історичні й культурні поняття (*Napoléon, Bastille, Celtes, Sainte-Anne*), а також елементи побуту та соціальної організації (*goûter, valet, péniche*). **Реалії-полічлени** становлять **32%** та характеризуються системним вживанням назв історичних подій (*massacre des Héréros au Burundi, baie des Cochons*), інституцій (*Conseil constitutionnel, ONU*), а також міфологічних топонімів (*Champs Élysées*). Найменшу частку становлять **реалії-фразеологізми** — лише **7%**, зокрема «se jeter à l'eau» (*ризикнути, зробити перший крок*), «franchir la ligne rouge» (*перейти межу дозволеного*), «voir des éléphants roses» (*марити, мати галюцинації*) тощо.

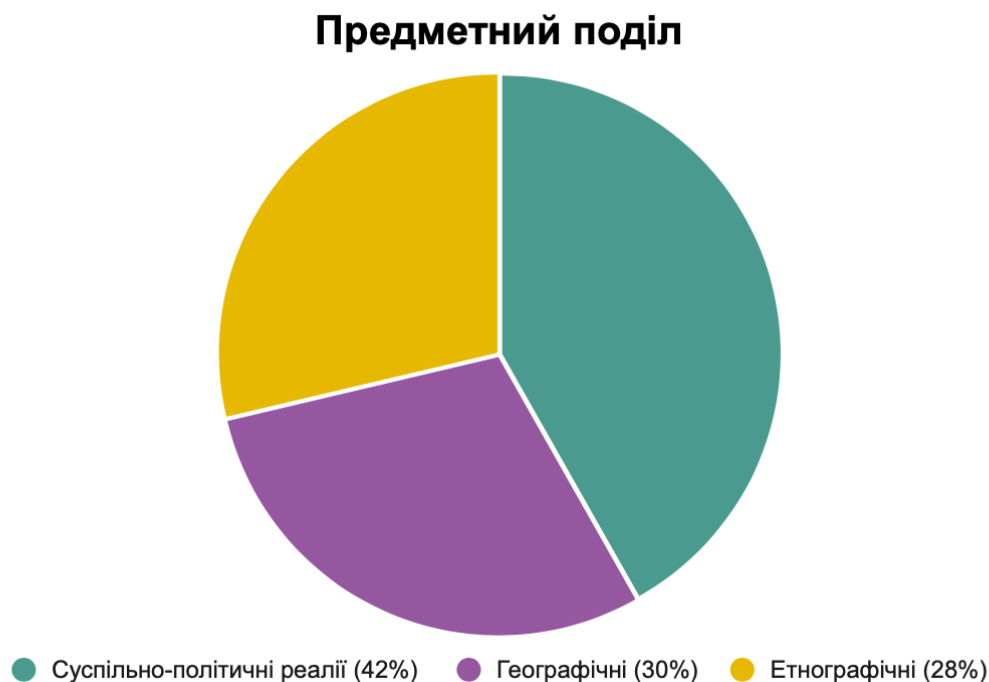
Структурний план

Малюнок 2.2. Реалії в структурному плані

Болгарські дослідники С. Влахов і С. Флорін доповнили класифікацію реалій та виділили предметний, місцевий і часовий типи. Аналізуючи предметний поділ, ми встановили, що найбільшу кількість реалій становлять саме **суспільно-політичні** одиниці (**42 %**). Така перевага суспільно-політичних реалій пояснюється тим, що головний герой переживає гіпнотичні подорожі в часі, переживає події, які вплинули на формування національної свідомості Франції. До прикладів цього типу належать: *Vercingétorix* (*Верцингеторикс* — символ спротиву римській експансії), *général Nivelle* (*генерал Нівель*), *Génocide des Tutsis au Rwanda* (*Геноцид у Руанді*), *Génocide des Héréros et des Namas* (*Геноцид племен гереро і нама*) тощо. **Географічні реалії**, що становлять **30 %** від загальної кількості, дозволяють автору прив'язати сюжет до конкретних місць. Наприклад, *Gaule* (*Галлія*), *Chemin des Dames* (*Шмен-де-Дам* — одне з ключових місць бойових дій Першої світової війни), *Poitiers* (*Пуатьє*), *pont de l'Alma* (*міст Альма*). **Етнографічні реалії**, що становлять **28 %** усіх проаналізованих прикладів, репрезентують національні особливості побуту, культурних традицій та уявлень. Наприклад, *hommes bleu horizon* (*французька армія часів Першої світової війни*), *Léthé* (*Лета* — річка забуття в Аїді), *moutons*

de Panurge (*Панургова отара* — фразеологізм, що означає сліпе наслідування чужих дій).

Малюнок 2.3. Предметний поділ реалій

Що стосується місцевого поділу реалій в романі Бернара Вербера «Скриня Пандори», **внутрішньомовні реалії** складають **24 %**, а **міжмовні** — **76 %**. Аналізуючи роман, ми помітили, що автор системно використовує міжмовні реалії, оскільки вони охоплюють універсальні історичні, культурні та міфологічні концепти, які мають значення поза межами однієї культури та дозволяють головному герою здійснювати подорож у часі та опинятися в різних місцях. Наприклад, у тексті присутні грецькі міфологічні персонажі — Нух (*Нікс* — богиня ночі), Нурнос (*Гіннос* — бог сну), Thanatos (*Танатос* — бог смерті), які є спільним культурним надбанням цивілізації. Крім того, згадуються біблійні образи — Jésus-Christ (*Исус Христос*), Déluge (*Великий потоп*) тощо. Також автор використовує етнокультурні терміни, як-от burqa (*бурка*), burkini (*буркіні*) — традиційний жіночий одяг мусульманських країн. Історична реалія guerre de Cent Ans (*Столітня війна*) також є частиною спільної європейської історії, відомої в різних мовах і культурах.

Що стосується внутрішньомовних реалій, у романі автор системно використовує географічні назви. Наприклад, назви міст (*Saint-Étienne*), регіонів (*Normandie*), річок (*Seine*) та відомих пам'яток (*tour Eiffel*, *Château de Villambreuse*). Крім того, твір є наповнений адміністративними термінами, як-от округ Парижа (*arrondissement parisien*), паризька комуна (*commune de Paris*), Конституційна рада (*Conseil constitutionnel*).

Малюнок 2.4. Місцевий поділ реалій

Останнім поділом, який виділяють у своїй класифікації болгарські вчені, є часовий поділ, що включає сучасні та історичні реалії. Водночас варто зауважити, що місцевий поділ перетинається з уже проведеним нами аналізом у межах історико-семантичного підходу. Таким чином можна зробити висновок, що **історичні реалії (54%)** переважають над **сучасними (46%)**. Така перевага зумовлена тим, що головний герой за допомогою гіпнозу занурюється в попередні життя, пов'язані з історичними подіями Франції та світу.

Отже, відповідно до результатів нашого дослідження в історико-семантичному та часовому планах переважають історичні реалії. У структурному плані, автор системно використовує реалії-одночлени, які

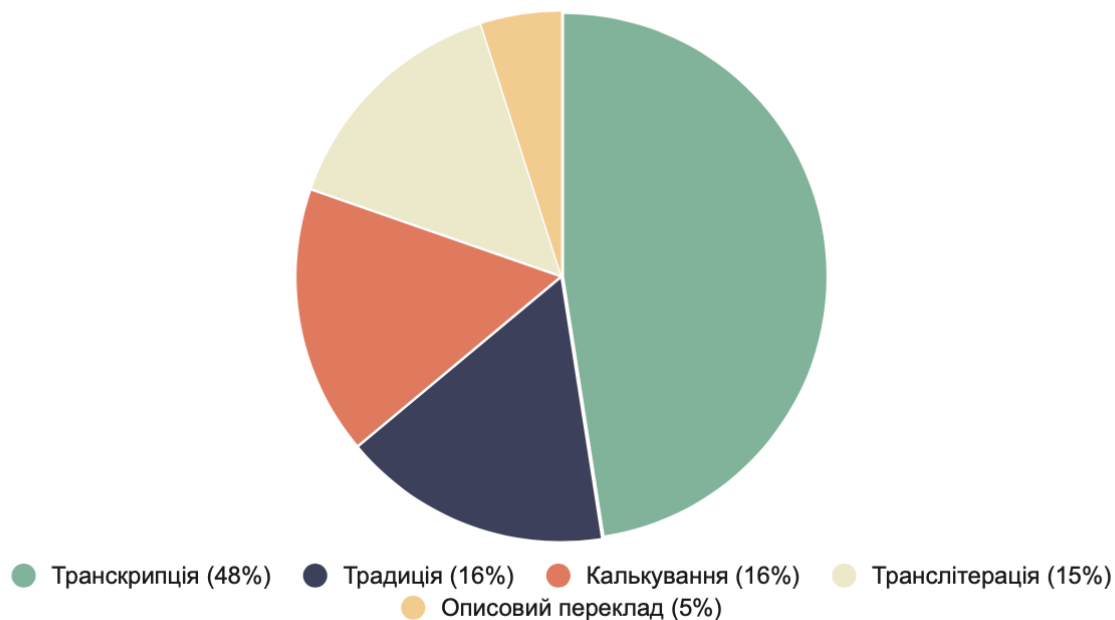
охоплюють географічні, культурні та соціальні поняття. У предметному плані домінують суспільно-політичні реалії, пов'язані з визначними постатями та подіями. Що стосується місцевого поділу, то значну частину становлять міжмовні реалії, які виходять за межі французького контексту.

2.3. Способи перекладу реалій у творі Бернара Вербера «Скриня Пандори»

Провівши детальний аналіз різних видів реалій, можемо зробити висновок, що за критерієм місцевого поділу найбільшу частку в тексті становлять міжмовні реалії — 76 %, тоді як внутрішньомовні — 24 %. Перевага міжмовних реалій у творах Бернара Вербера зумовлена його прагненням досліджувати людську підсвідомість та пам'ять не лише через локальні приклади Франції, а через широкий спектр загальносвітового досвіду. Саме тому в його творах фігурують реалії, пов'язані зі стародавніми цивілізаціями, що існували за межами європейського континенту (*Carthaginois* – карфагенці, *Troyens* – троянці, *Pharaon Akhenaton* – фараон Ехнатон, *Ramsès II* – Рамзес II); грецькими міфами (*Athéna* – Афіна, *Apollon* – Аполлон, *Hermès* – Гермес, *Aphrodite* – Афродіта) та різними формами релігій (*Bouddhisme* – Буддизм, *Bible* – Біблія, *Jésus-Christ* – Ісус Христос, *Hindouisme* – Індуїзм).

Попри те, що внутрішньомовні реалії становлять лише 24 % від загальної кількості реалій в тексті, їхнє дослідження має важливе значення для розкриття мовної та культурної специфіки французького суспільства. Саме тому ми зосередилися на аналізі внутрішньомовних реалій — типових для французької мови й культури — та особливостях їхнього перекладу українською.

Способи перекладу внутрішньомовних реалій

Малюнок 2.5. Способи перекладу внутрішньомовних реалій

Аналізуючи способи перекладу внутрішньомовних реалій, ми виявили, що найбільш вживаним виявився спосіб **транскрипції**, який охоплює 48 % усіх випадків. Цей метод полягає у відтворенні звучання іншомовного слова засобами української мови без передачі його смислу. Звертаємо увагу на те, що транскрипція системно використовується при перекладі власних назв, топонімів та антропонімів, які не мають відповідників в українській мові.

Таблиця 2.1. Приклади транскрипції

Nivelle	Нівель
Jules Michelet	Жюль Мішле
Nicolas Fouquet	Ніколя Фуке
marquis de La Fayette	маркіз де Лафает
Hyères	Єр
Peugeot 509	Пежо 509

Marcel Proust	Марсель Пруст
château de Pierrefonds	замок П'єрфон
Napoléon	Наполеон
Châtelet	Шатле

Франція славиться своєю багатою гастрономічною спадщиною і для перекладу назв традиційних страв та напоїв зазвичай використовується метод транскрипції. Наприклад, *camembert* – *камамбер*, *madeleine* – *мадлен*, *champagne* – *шампанське*, *choucroute* – *шукрут*.

Звернімо увагу на наступний приклад «le Père Noël» (дослівно «батько Різдва»), а саме персонаж, який роздає дітям подарунки на Різдво). В українському перекладі використано транскрипцію «пер Ноель». Однак така форма може бути незрозумілою для українського читача.

Приклад 13:

<p><i>L'Atlantide ce n'est qu'une légende. Comme la petite souris, le père Noël, le diable, les sirènes... Personne n'a pu prouver que...</i></p>	<p><i>Атлантида ніколи не існувала. Як зубна фея, <u>пер Ноель</u>, диявол, русалки... Ніхто не в стані довести, що...</i></p>
---	--

Видається доцільнішим варіантом «Святий Миколай», адже саме він є традиційним різдвяним персонажем в українській культурі, що виконує аналогічну функцію — дарує подарунки дітям.

Крім того, автор неодноразово згадує ім'я національної героїні Франції — Жанну д'Арк. У перекладі застосовано варіант Жанна Д'арк, однак відповідно до норм українського правопису, зокрема чинного *Українського правопису (2019)* [Мазніченко 2019, с. 159], частка *de* передається з малої літери, саме тому

правильним варіантом є *Жанна д'Арк*. Подібне написання є загальноприйнятим у перекладі французьких власних назв.

Наступною категорією є переклад за допомогою **ситуативного відповідника**, що становить приблизно **16 %** всіх культурних реалій. До цієї категорії можна віднести певні власні назви, які мають усталені варіанти перекладу українською мовою. Наприклад, *François Ier* – Франциск I, *Henri V* – Генріх V, *Louis XIV* – Людовик XIV та *Jean le Bon* – Йоанн II Добрий. Водночас частина реалій передається через ситуативні відповідники, коли перекладач замінює оригінальний термін на близький за значенням або функцією еквівалент у культурі мови перекладу. Такий підхід дозволяє зберегти смислове навантаження та зробити текст більш зрозумілим для українського читача. Наприклад, *petite souris* – зубна фея, *sirènes* – русалки, *dame de cœur* – чирвова дама.

Наступною перекладацькою трансформацією є **калькування** (буквальний переклад), яке становить **16 %**. До прикладу, у тексті ми спостерігаємо такі фрази: *guerre de Cent Ans* – Столітня війна, *Livre des esprits* – Книга духів, *Conseil constitutionnel* – Конституційна рада, *clinique des Papillons* – клініка Метеликів. Проте будь-який фахівець повинен застосовувати цей прийом з обережністю, оскільки калькування іноді призводить до появи конструкцій, які можуть бути незрозумілими для носіїв мови. Наприклад, у тексті ми знаходимо фразу «*équipe de Paris*», яку перекладач відтворює дослівно як «паризька команда». У повсякденному житті французів «паризька команда» означає футбольну команду Парі Сен-Жермен.

Приклад 14:

<i>Un bon match pour <u>l'équipe de Paris</u>, même si le capitaine de l'équipe a été surpris dans un lieu de débauche en train de prendre de la drogue.</i>	<i>Добра гра для <u>паризької команди</u>, незважаючи на те, що капітана спіймали на допінгу.</i>
--	---

Ймовірно, у цьому випадку перекладач хотів застосувати прийом генералізації, використавши загальну назву «паризька команда». Проте на нашу думку, цілком доречно було б використати конкретну назву французької футбольної команди — «Парі Сен-Жермен», оскільки вона є більш впізнаваною та забезпечує точний переклад.

Ще одним прийомом, який ми простежили у романі, є **транслітерація (15 %)**. Цей метод використовується для перекладу власних назв, зокрема імен історичних постатей, географічних назв і культурних об'єктів.

Таблиця 2.2. Приклади транслітерації

Vercingétorix	Верцингеторикс
Napoléon	Наполеон
Bastille	Бастилія
Victor Hugo	Віктор Гюго
Camille Flammarion	Каміль Фламмаріон
Paris	Париж

Ми звернули увагу на французьке слово «boche», яке перекладач інтерпретував за допомогою способу транслітерації та пояснив у виносці як «зневажливе прізвисько, яким французи називають німців». Як альтернативний переклад цієї реалії ми пропонуємо слово «фріци», що є усталеним терміном в українській мові й адекватно відтворює значення оригіналу.

Описовий переклад є найменш уживаним серед виявлених перекладацьких прийомів (лише **5 %** випадків). Зазвичай цей спосіб використовується, коли в мові перекладу відсутній повний відповідник, а калькування є недоречним. Наприклад, реалію *CDI (Centre de Documentation et d'Information)* перекладено як шкільна бібліотека. На нашу думку, така

інтерпретація є цілком виправданою, оскільки добре передає основну функцію закладу. Ще одним прикладом описового перекладу є французька реалія «*journal national de 20 heures*», яку перекладено як «національний випуск новин о 20:00». Це щоденна телевізійна програма, яка виходить у прямому ефірі приблизно о 20:00 на телеканалі TF1. Доцільно вважати, що переклад цілком відповідає оригіналу, оскільки відтворює як зміст, так і культурну специфіку цього явища, для якого в українській мові немає точного відповідника. Останнім прикладом описового способу є реалія «*oubliette*» (*кам'яні мішки*). Ублієти (від фр. *oublier* — «забувати») — це спеціальні мішкоподібні підземні темниці, що використовувалися в середньовічній Європі, зокрема у Франції, для тривалого або довічного ув'язнення людей [Larousse]. Їхня назва є символічною, оскільки туди кидали тих, кого люди «мали забути». На нашу думку, переклад лише частково відтворює суть таких темниць, і для пересічного українського читача значення цього терміна може залишитися не зовсім зрозумілим. Водночас у межах контексту вибраний варіант виглядає доречним і виправданим, адже в подальшому тексті роману автор детально пояснює функції й призначення цих камер.

Приклад 15:

<p><i>... les oubliettes. Il s'agissait de fosses situées dans les bas-fonds du château. On y accédait par une trappe et on ne pouvait y descendre que par une échelle... Les oubliettes étaient utilisées comme des cachots dépourvus de fenêtre et de porte, donc de lumière ...</i></p>	<p><i>... кам'яних мішків. Це були ями у підземеллі замку. Туди потрапляли через люк ... Кам'яні мішки використовували як тюремні застінки, вони не мали ні вікон, ні дверей, а отже, й світла ...</i></p>
--	--

Отже, на нашу думку, у цьому контексті доцільними були б такі варіанти перекладу: «*підземна темниця*» — прийом генералізації, що допомагає читачеві

зрозуміти загальний сенс; «*темниця забуття*» або «*в'язниця забуття*» — стилістично забарвлені варіанти, які підкреслюють головну ідею цієї в'язниці; а також «*кам'яний мішок*», який запропонували перекладачі книги і який описує зовнішній вигляд цієї в'язниці.

Висновки до другого розділу

Теоретичне підґрунтя дослідження дало змогу проаналізувати частотність уживання реалій у франкомовному тексті та визначити основні стратегії їх перекладу.

Отже, у практичному розділі дипломної роботи ми провели аналіз роману Бернара Вербера *«Скрина Пандори»*, який дав змогу виявити ключові особливості авторського стилю, що поєднує наукові факти, філософські ідеї, історичні події та міфологічні образи. Крім того, автор системно звертається до тем еволюції, людської свідомості та історичної пам'яті.

Роман є яскравим прикладом тексту, насиченого реаліями різного типу. Аналіз показав, що історичні реалії (54 %) переважають над власне реаліями (46 %), адже автор неодноразово звертається до історії стародавніх цивілізацій та важливих історичних подій. За структурною класифікацією більшість реалій — це реалії-одночлени (61 %). Крім того, слід зазначити, що в романі домінують суспільно-політичні реалії (42 %), що підкреслюють роль історичних подій і видатних постатей. Міжмовні реалії становлять 76 %, що пояснюється прагненням автора дослідити людську підсвідомість і пам'ять не лише через локальні приклади Франції, а й через широкий загальносвітовий досвід.

У дослідженні проаналізовано внутрішньомовні реалії французької мови та способи їх перекладу. За нашими підрахунками транскрипція (48 %) посідає чільне місце серед методів перекладу реалій, зокрема власних і топонімічних назв, а також термінів гастрономії. Окрім транскрипції, у перекладі застосовують ситуативні відповідники для усталених власних назв, калькування, транслітерацію та описовий переклад для пояснення предметів та явищ, які не мають свого усталеного відповідника в українській мові.

ВИСНОВКИ

Опрацювання наукових джерел дозволило з'ясувати особливості художнього перекладу в жанрі фантастики та основні труднощі, з якими стикаються перекладачі. Особливо складним є переклад фантастичних творів, де необхідно зберегти авторський задум, логіку вигаданого світу та передати культурні реалії. Тож у теоретичній частині роботи було узагальнено сучасні перекладознавчі підходи до вивчення реалій. Було окреслено місце реалій у структурі художнього тексту й розглянуто основні способи перекладу: транскрипцію, транслітерацію, калькування, описовий переклад та функціональний аналог. Спираючись на наявні класифікації дослідників, ми впорядкували реалії в роботі за двома основними напрямками: історико-семантичним і структурним та трьома допоміжними: за змістом, територією й часом.

У практичній частині роботи ми з'ясували, що авторський стиль Бернара Вербера характеризується, перш за все, системним використанням наукових фактів. По-друге, посиланням на достовірні історичні факти, з точними цифрами та даними. По-третє, Бернар Вербер приділяє значну увагу міфологічному світу, використанню імен богів і богинь.

У ході аналізу було відібрано 180 реалій і встановлено, що в тексті переважають історичні реалії (54 %) над власне реаліями (46 %). Дослідження показало, що кількісна перевага історичних реалій обумовлена тематикою тексту, оскільки письменник акцентує на подіях минулого та формуванні національної ідентичності Франції та інших країн світу. За своєю структурою переважають реалії-одночлени (61 %), проте в романі присутні також реалії-полічлени (32 %) та реалії-фразеологізми (7 %). Щодо предметної класифікації, яка включає суспільно-політичні, географічні та етнічні реалії, наші підрахунки показали, що найбільшу частку становлять суспільно-політичні реалії — 42 %. Це пов'язано з тим, що автор занурює головного героя у гіпнотичні подорожі в часі й таким чином неодноразово змальовує його зустріч з новими суспільно-політичними поняттями. Для подальшого аналізу способів перекладу реалій ми

дослідили співвідношення міжмовних та внутрішньомовних реалій. Результати показали, що міжмовні реалії складають 76 % усіх реалій в романі, що зумовлено прагненням Бернара Вербера досліджувати людську підсвідомість і пам'ять не лише через локальні приклади Франції, а через широкий спектр загальносвітового досвіду.

За нашими даними, внутрішньомовні реалії становлять меншу частку (24 %), проте вони мають важливе лінгвокультурне значення, оскільки відображають особливості французької культури, побуту та ментальності. У зв'язку з цим ми вирішили зосередитися саме на внутрішньомовних реаліях як предметі подальшого аналізу для вивчення перекладацьких стратегій. Було з'ясовано, що найчастіше в перекладі застосовувалася транскрипція (48 %), особливо при перекладі антропонімів і топонімів. Інші методи, такі як ситуативний відповідник (16 %), калькування (16 %), транслітерація (15 %) та описовий переклад (5 %) використовуються залежно від типу реалії. У кожному випадку є необхідність водночас зберігати культурні особливості оригіналу й робити текст зрозумілим для українського читача.

Отже, ефективний переклад реалій передбачає не лише знання мовних норм, а й розуміння історико-культурного контексту оригіналу. Результати дослідження підтверджують, що адекватність перекладу реалій безпосередньо пов'язана з рівнем культурної компетенції перекладача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрук І. В. Когнітивні та мовні механізми утворення неологізмів та okazіоналізмів у творах жанру фентезі (на матеріалі творів сучасних англійських та американських авторів). *Studia linguistica*. 2010. С. 469–475.
2. Бараненкова Н. А., Литвин С. В. Експлікація як спосіб перекладу безеквівалентної лексики науково-технічного стилю // *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія. Педагогіка. 2014. № 4. С. 6 – 13.
3. Безугла Л. Р., Безугла Т. А. Функції мови у лінгвопрагматичній моделі рекламного дискурсу // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2020. Вип. 92. С. 7–15.
4. Білецька, О. О. Мовні реалії як вербальне вираження специфічних рис національних культур. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 2015, вип. 16. С. 6–13.
5. Бекрешева Л. О. *Теорія і практика перекладу: конспект лекцій. Методичні вказівки для аудиторних занять*. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. 64 с.
6. Боса Т. С. Художній переклад у сучасному мовознавстві / Т. С. Боса. – 2010. 11 с.
7. Братусь М. Ф., Степаненко М. І. Естетична функція синтаксису прози Івана Багряного // *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2021. № 183. С. 45–50.
8. Верн Ж. 20 000 льє під водою / Ж. Верн ; пер. Дмитро Паламарчук. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 300 с.
9. Гавриленко А. В., Кобякова І. К. Мовні реалії та проблеми перекладу / А. В. Гавриленко, І. К. Кобякова // *Філологічні трактати*. 2011. Т. 3, № 3. С. 74–78.

10. Гетьман, З. О. Теорія і практика перекладу з іспанської мови на українську : навчальний посібник / З. О. Гетьман, І. С. Орлова. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2010. – 223 с.
11. Гладка В. А. Калька як один зі шляхів неологізації французької мови / В. А. Гладка // *Науковий вісник Чернівецького університету. Романологів'янський дискурс*. 2011. Вип. 537. С. 8–13.
12. Голованова К. Способи перекладу лексичних одиниць на позначення опису та назви живого створіння (на матеріалі англійського фільму каналу BBC "Life") / К. Голованова. 2014.
13. Драбов Н. До питання перекладу англійських неологізмів // *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 13. С. 176–181.
14. Дяченко Л., Єрмоленко С., Жайворонок В., Кононенко В., Космеда Т., Кочерган М., Руснак Н. Етнографічні реалії як маркер національно-культурного колориту художнього тексту // *Панель 1. Мовна міжкультурна комунікація*. 2022. С. 144.
15. Забродська К. Ю. Місце та значення реалій у лексиці // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71), № 3, ч. 2. С. 17–22.
16. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад / Р. П. Зорівчак. Львів, 1989. 216 с.
17. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча одиниця (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів: Вища школа, Вид-во при Львів. ун-ті, 1983. – 160 с.
18. Іванілова В. О. Реалії в художньому тексті: перекласти не можна опустити / В. О. Іванілова // *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2018. С. 70–80.
19. Кіяниця К. Ю. Відтворення українських історичних реалій у німецькомовних художніх перекладах ХХ – поч. ХХІ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 232 с.

20. Ковальова В., Науменко Л. Калькування як засіб творення нових військових терміноодиниць (на матеріалі німецьких військових текстів) / В. Ковальова, Л. Науменко // Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 2. С. 180–186.
21. Коптілов В. Першотвір і переклад / В. Коптілов. Київ, 1972.
22. Матузкова, О. П. До питання про передачу одеських реалій в англійських художніх та документальних текстах / О. П. Матузкова, В. В. Погуляй. Записки з романо-германської філології. 2018. Вип. 2. С. 92–106.
23. Мельник Л. Особливості перекладу архаїзмів як історично застарілих одиниць // Наукові записки. Серія : Філологія (мовознавство) / [Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського]. 2013. Вип. 18. С. 419–423.
24. Ніколаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову / Т. Ніколаєва // Проблеми гуманітарних наук : зб. наук. пр. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Сер. : Філологія. 2018. Вип. 42. С. 119–127.
25. Нова редакція Українського правопису : наукове видання / за ред. Є. І. Мазніченка, В. Є. Македона, С. В. Шарабанової, І. Л. Яловничої. Київ : Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2019. 288 с.
26. Паранюк Д. Еволюція фантастики у метажанр фентезі: приклад Кліффорда Саймака : дис. доктор філол. наук / Чернівецький нац. ун-т. Чернівці, 2019. 226 с.
27. Подорожна К. Ю. Проблема класифікації реалій та виокремлення історизмів у ній // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2014. № 74. С. 271–275.
28. Пушик Н. В. Особливості перекладу художніх творів / Н. В. Пушик // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2022. Вип. 208. С. 208–209.

29. Рощукіна Т. Ю. Особливості перекладу наукової фантастики на матеріалі творчості Рея Бредбері: кваліфікаційна робота магістра / Т. Ю. Рощукіна. Запоріжжя, 2020. — 68 с.
30. Рябокінь Н. О. Огляд способів перекладу термінів (аналіз спеціальної літератури) / Н. О. Рябокінь // Редакційна колегія. 2021. Вип. 765. С. 765–772.
31. Сіроштан Т. О. Специфіка перекладу англомовних кінематографічних текстів : кваліфікаційна магістерська робота : спец. 035 – філологія / Т. О. Сіроштан ; наук. кер. А. В. Прокопенко. Суми : СумДУ, 2020. 77 с.
32. Смуцинська, І. В. (2014). Французька калька як особливий вид запозичень. Мовні і концептуальні картини світу, (47 (2)). С. 345–353.
33. Стацюк Р. В. Калькування як засіб творення нових терміноелементів (на матеріалі військової термінології сучасної арабської літературної мови) / Р. В. Стацюк // Одеський лінгвістичний вісник. 2015. Вип. 5(2). С. 145–148.
34. Тахраві Б. Е. Особливості перекладу реалій / Б. Е. Тахраві // Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Т. 2, № 12. С. 232–236.
35. Ткаченко Ю. В. Особливості класифікації реалій та виявлення їх аксіологічного потенціалу // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 58. С. 68–70.
36. Ткачук Т. І. Realia types and strategies of their translation in frames of cultural translation / Т. І. Ткачук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. Вип. 30(2). С. 105–107.
37. Удовіченко Г. М. Генеза становлення поняття реалія у сучасному перекладознавстві / Г. М. Удовіченко // Інтелект, особистість, цивілізація. 2016. Вип. 12. С. 52–65.
38. Фоміна Л. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Особливості перекладу художніх творів» для студентів заочно-дистанційної освіти спеціальності «Переклад» / упоряд. Л. В. Фоміна. Дніпропетровськ : Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015. 164 с.

39. Чередниченко, О. І. Про мову і переклад : мова в соціокультурному просторі, переклад як міжкультурна комунікація. Київ : Либідь, 2007. 247 с.
40. Чернікова Л. Ф., Зубкова Л. В. Мовні реалії та проблеми їх перекладу / Л. Ф. Чернікова, Л. В. Зубкова. 2011. С. 172–178.
41. Щербина В. В. Особливості відтворення реалій в українському перекладі творів Ф. Купера / В. В. Щербина // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. 2022. № 288. С. 288–292.
42. Irfan F., Awan T. H., Bashir T., Ahmed H. R. Using realia to improve English vocabulary at primary level // *Multicultural Education*. 2021. Т. 7, № 3. С. 340–354.
43. Newmark P. A textbook of translation / P. Newmark. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.
44. Ruperti, S. (2015). *Écriture de l'espace et espaces de l'écriture dans la trilogie des dieux par Bernard Werber*. Toulon. 104 p.
45. Zilio V. Fantasy in Translation: a study of the Italian versions of Sanderson's *The Stormlight Archive* : bachelor's thesis / V. Zilio. 2022. 85 p.
46. Що таке фантастика // *Що таке...?*. 2023. URL: <https://translations.com.ua/fantastika.html> (дата звернення: 15.04.2025).
47. Bernard Werber // *Éole – Association Valentin Haüy*. URL: <https://eole.avh.asso.fr/la-s%C3%A9lection-de-la-quinzaine/portrait-dauteur-bernard-werber> (дата звернення: 03.05.2025).
48. Bernard Werber : méthode d'écriture [Électronique] // *E-writers.fr*. 2024. URL: <https://e-writers.fr/methode-ecriture-bernard-werber/> (дата звернення: 04.05.2025).
49. Bernard Werber // *Techno-science.net*. URL: <https://www.techno-science.net/glossaire-definition/Bernard-Werber.html> (дата звернення: 05.04.2025).

50. Derbyshire J. Jules Verne: Father of Science Fiction? / J. Derbyshire. The New Atlantis, 2006. URL: <https://www.thenewatlantis.com/publications/jules-verne-father-of-science-fiction> (дата звернення: 16.04.2025).
51. Dictionnaire Larousse en ligne. URL: <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais> (дата звернення: 27.04.2025).
52. Fantasy // *Encyclopædia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/art/fantasy-narrative-genre> (дата звернення: 15.04.2025).
53. Song, Xiaoshu; Cheng, Dongming. Translation of Literary Style // Translation Journal. 2003. Vol. 7, No. 1. URL: <https://translationjournal.net/journal/23style.htm> (дата звернення: 08.04.2025).
54. Verne J. *Vingt mille lieues sous les mers* / J. Verne. URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/5097/pg5097-images.html> (дата звернення: 27.05.2025).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

55. Вербер Б. *Скрина Пандори* / Б. Вербер; пер. Соломія Мартинович, Тетяна Дитина. Тернопіль: Terra Incognita, 2019. 376 с.
56. Werber, B. *La Boîte de Pandore*. Paris : Albin Michel, 2018. 567 p.

RÉSUMÉ

Notre mémoire est consacré aux particularités de la reproduction des *realia* du roman fantastique de Bernard Werber, *La Boîte de Pandore*, dans la traduction ukrainienne réalisée par Solomiya MARTYNOVYCH et Tetiana DYTINA.

L'actualité de la recherche est liée à la nécessité d'explorer et d'effectuer une analyse traductologique des stratégies efficaces visant à préserver la richesse sémantique, émotionnelle et culturelle des œuvres de fiction dans le but d'étudier, de développer et de perfectionner le processus de traduction ukrainienne littéraire.

L'objectif de l'étude est d'étudier les *realia* dans le roman susmentionné et d'identifier les stratégies traductologiques appliquées pour leur reproduction en ukrainien.

Nous avons déterminé les **tâches** suivantes principales de l'étude :

- analyser les spécificités du style littéraire, notamment du genre fantastique ;
- identifier les traits caractéristiques du style de Bernard Werber et leur reproduction dans la traduction ukrainienne ;
- sélectionner les exemples de *realia* en fonction des critères de classification établis ;
- classer les *realia* relevés dans le roman et analyser leur fonction dans le texte ;
- relever et identifier les principales transformations traductologiques utilisées pour leur reproduction dans la traduction ukrainienne.

Pour atteindre notre objectif, nous avons appliqué plusieurs **méthodes** de recherche :

- la méthode descriptive pour l'analyse des unités lexicales ;
- la méthode comparative pour la comparaison du texte source et de la traduction ;
- la méthode d'échantillonnage pour la sélection des exemples du texte ;
- l'analyse de fréquence pour identifier les stratégies de traduction les plus courantes.

La valeur pratique du travail réside dans la possibilité d'utiliser les résultats obtenus pour d'autres recherches en traductologie appliquée ainsi que dans l'enseignement de la traduction littéraire dans l'enseignement supérieur.

La nouveauté scientifique du travail réside dans l'analyse traductologique des realia d'un roman contemporain francophone dans la combinaison linguistique français–ukrainien, ce qui a permis d'enrichir la base empirique de la théorie partielle de la traduction.

Le mémoire est structuré en deux parties principales, suivies d'une conclusion et d'une bibliographie.

Le premier chapitre est consacré aux fondements théoriques. Il met en évidence que la traduction littéraire, notamment dans le genre fantastique, est un processus complexe qui nécessite la transmission du sens, la recreation du style et l'adaptation culturelle du contenu. Dans la partie théorique, sont présentés les concepts-clés liés aux realia, les classifications existantes ainsi que les stratégies de traduction les plus répandues.

Le deuxième chapitre décrit les spécificités du style de Bernard Werber, qui comprennent une synthèse des données scientifiques, récits mythologiques et réflexions philosophiques. Le style particulier de Bernard Werber a mis en évidence une dominante de realia historiques et culturels, ce qui a permis d'observer les moyens de leur transfert adéquat vers la langue cible.

Nous avons recensé les types de realia présents dans le texte, analysé leur fréquence d'apparition et proposé une visualisation en diagrammes.

Finalement, nous avons identifié les transformations traductologiques appliquées, évalué leur fréquence et proposé des solutions alternatives fondées sur les principes de fidélité sémantique et d'adéquation culturelle.

En conclusion, il convient de souligner que la traduction d'un roman fantastique requiert une compréhension approfondie du contexte culturel et, entre autres, une maîtrise des mécanismes de transfert des realia.